

ה' של ספינה

אוצרות הדף היומי

הרב יוסף חיים אוהב ציון

ח"ב מיו"ד (סי' קסח אות ה). ובמש"כ בשו"ת יביע אומר חלק ו' (חאה"ע סי' יד אות ז-ח). ודו"ק."

ח:

"מפני מה אין חמי טבריה בירושלים"

כיצד יתכן בישראל פסח בחמי טבריה

בספר בניהו לרבנו הר"ח הטוב, כתב להקשות מהא דלקמן (מא): אמר רב חסדא פסח שבשלו בחמי טבריה חיב, דעבר אקרא דמצריך בפסח צלי ולא בישול, וזה בישול הי. והקשה, איך תיתכן בכלל אפשרות לבשל פסח בחמי טבריה, שהרי בירושלים אין מים חמים כדוגמת חמי טבריה, ובחמי טבריה עצמם ודאי שאינו יכול לבשל, שהם רחוקים מירושלים יותר ממהלך כמה שעות בין שחיטת הפסח לאכילתו, ועוד שאינו יכול להוציא את הפסח כלל מירושלים שנפסל ביוצא.

וכתב דאין זו קושיא, דאפשר להביא חמי טבריה לירושלים ברגע על ידי שד וכמו שאמרו בעירוין (מג). בהנך שב שמעתתא דאתמר בצפרא דשבתא קמיה דרב חסדא בסורא, ובהדי פניא דשבתא קמיה דרבא בפומבדיתא, ומסיק בגמ' דלמא יוסף שידא אמרינהו, עיין שם. אי נמי אפשר על ידי שם קדוש, שעשו בקפיצת הדרך ברגע אחד מירושלים לטבריה, וכמו שמצינו ברבינו חיים וויטאל ז"ל שהלך מירושלים לדמשק בקפיצת הדרך ברגע, כשבקש ממנו אותו השר לפתוח מי גיחון, וכנזכר ב"שם הגדולים".

ועוד כתב לתרץ, דרב חסדא דינא קמ"ל אי הוי בירושלים מים חמים כחמי טבריה, כי באמת שלמה המלך ע"ה היה יכול לעשות כן וכמו שאמרו במדרש (תנחומא קדושים י) יודע היה שלמה חוט זה הולך לכוש והיה זורע בו פלפלין חוט זה הולך להודו והיה זורע בו זנגביל, שנאמר "ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה

כמה ניצוצות של כמה נשמות של צדיקים וכל השפע שנשפע לו הוא גם לצורך כל התלויים בו ולכן חביב עליהם ממונם כי להיות שנשפע מלמעלה אינו ראוי שימאס בו, כי אם אינו צורך לו לא היה ניתן לו אותו דבר מהקב"ה לכן חזר על פכים קטנים כי אם לא היה חוזר, היה נראה כאלו אין רוצה אותן וכל דבר הנשפט מלמעלה צריך להדר עליו לכן חזר להורות שהיא חביבה עליו".

"האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני חרי זה צדיק גמור"

המקיים מצווה גם לשם הנאה מה דינו

פירש רש"י: "ולא אמרינן דשלא לשמה עושה, אלא קיים בזה מצות בוראו שציוהו לעשות צדקה, ומתכוין גם להנאת עצמו שיחיה בנו". וכתב מרן רבינו זצ"ל במאור ישראל כאן: "ונראה ללמוד מכאן שאפילו לאבא שאול דאמר (ביבמות לט): הכונס את יבמתו לשם נוי, או לשום אישות, או לשום דבר אחר, הרי זה כאילו פוגע בערוה וכו', זהו כשחושב לשם נוי דוקא, אבל אם חושב לשם מצות יבום, וגם לשם נוי, שפיר דמי. וכן מצאתי בשו"ת שבות יעקב ח"ג (סי' קלה) שכתב, ונראה שאף אבא שאול לא קאמר שהכונס יבמתו לשם נוי הרי זה כאילו פוגע בערוה, אלא היכא שאין כוונתו אלא לשם נוי בלבד, או לשם ממון בלבד, אבל אם כוונתו גם לשם מצוה וגם לשם נוי או ממון, אין קפידיא בזה. ושכן מוכח ביבמות (קט). וכו'. ע"ש. ומכאן נראה סיוע לדבריו. וכן ראיתי להגרי"מ אפשטיין בערוך השלחן אבן העזר (סי' קס"ה סעיף ח') שכתב מדגנפשיה כדברי השבות יעקב הנ"ל. וכיוצא בזה כתב הגרי"ח בספר בן איש חיל בקונטרס שני אליהו (דף כ ע"ב), שהעושה מצוה שיש בה גם כן הנאת הגוף, כגון עונג שבת וכיוצא בזה, ומכוין בהם גם לשם מצוה וגם להנאת גופו, חשיב שפיר מצוה מן המובחר, ורק לא הוי מובחר גמור משופרי שופרי. ע"ש. וע"ע בשו"ת בית יצחק

ח.

"שמא תאכר לו מחט ואתי לעייני בתרה"

זהירות לחוס על ממוןנו שלא לאבדו

דבר גדול למד היעב"ץ מדברי הגמרא כאן, בחובת האדם לחוס על ממוןנו והביאו בסידורו בית יעקב (בהוספות בהוצאה חדשה. ח"א עמוד שצח) וז"ל: "אפילו רואה מחט מונח בארץ אל יבז בעיניו להגביהו, אף אם אדם חשוב הוא. למדונו דעת רבותינו ז"ל באגב לחוס על דבר קטון כגדול. כאמרם (פסחים ח). שמא תאבד לו מחט ויחפש אחריה. וגזרו על כך לפטור אדם מחיוב מצוה קצת.

"ונמצא בספרי דברי הימים לאומות על מלך גדול שראה פרוטה מושלכת בדרך, בלכתו עם חברת שריו ויועציו, ושחה והגביהו בעצמו. ולא אמר לאחד מעבדיו שיגביהנה. ללמד מוסר ודרך ארץ לבני אדם. ואפילו פחות משהו פרוטה לא יניח ללכת לאיבוד ולהפסד. כסתם מחט דלית בה שווה פרוטה וכדשמענין גבי שבועת השומרים (שבועות מ:). וכן חששו לחתיכת נייר קטן לצור על פי צלוחיתו (בבא בתרא עו). שהוא פחות משווי מחט. אבל המקפיד על פחות משהו פרוטה עם חברו, היא מדת בני נח (יבמות מז:). וחסידי אומות העולם אין מקפידין גם על פרוטה. כמו שאמרו על איוב שהיה מוותר פרוטה לחנווניו משלו (מגילה כח). על אחת כמה וכמה בבני גומלי חסדים שאפילו בדבר מסוים אין להקפיד. במקום שאינו ראוי להקפיד הכל לפי מה שהוא אדם בעל יכולת הנותן והמקבל. ולפי העניין יכלכל דבריו במשפט, ומשכיל על דבר ימצא טוב". ע"כ.

וכבר כתב רבינו האר"י בספר לקוטי תורה (פרשת וישלח על הפסוק ויוותר יעקב לבדו), על מה שאמרו רבותינו ז"ל שחזר על פכים קטנים, וכתב: "הנה נודע כי הצדיק נשמתו כלולה מרמ"ח אברים וכל אבר ואבר יש לו

לאסוקי שמעתתא

"מפני שאור הנר יפה לבדיקה" (ח.) בדיקת חמץ בפנס חשמלי

כתב מרן רבינו זי"ע במאור ישראל בסודיין: "פירש רש"י (לעיל ד.ד.), דהיינו בלילה, אבל ביום הוא מחשיך, ונראה כוונתו כמו שאמרו בירושלמי (ריש מכילתין), משום דלא כמה דהוא מנהר בליליא הוא מנהר ביממא, דאמר רב הונא, כד הוינא ערקין באלין בוטיא דסדרא (במערות), היו מדליקים לנו נרות, בשעה שהיו כהין היינו יודעים שהוא יום, ובשעה שהיו מבהיקים היינו יודעים שהוא לילה. וכהיא דרב אחיאי בר זעירא, דאמר, נח בכניסתו לתיבה הכניס עמו לתיבה אבנים טובות ומרגליות, בשעה שהיו כהות יודע היה שהוא יום, ובשעה שהיו מבהיקות היה יודע שהוא לילה. ע"כ. ולכאורה היה מקום לומר שבזמנינו אם נרות החשמל דולקות בבית בשעת בדיקת החמץ, יהיה נכון לכבות אותם, כדי שאור הנר יהיה מבהיק יותר, ויהיה נוח לבדוק בו החמץ, ובלא זה הוי כשרגא בטיהרא. אולם אין זה מוכרח כלל, שעל כל פנים הנר מאיר יפה בחורים ובסדקים, ובמקומות הגלויים אז החשמל עדיף מהנר. וכן דעת רבנן קשישאי מחכמי וגדולי דורינו. ועיין בספר שפת אמת (לעיל ד.ד.)."

ולגבי דין בדיקה בפנס חשמלי, כתב שם מרן: "ודע שנראה שבמקום שקשה להשיג נר שעוה לבדיקת החמץ, אפשר להתיר הבדיקה בפנס כיס הדולק על ידי מצבר חשמלי, או על ידי נר חשמלי שאפשר לטלטלו בכל רחבי הבית ולבדוק כראוי. וכמו שכתב כיוצא בזה בשו"ת בית יצחק (חיו"ד סי' קכ) שאפשר להדליק נר חשמלי לצאת ידי חובת הדלקת נר שבת, ולברך עליו להדליק "נר" של שבת. ע"ש. והכא נמי שפיר קרינן ביה, אור לי"ד בודקים את החמץ לאור "הנר".

"ואפילו החולקים על דברי הבית יצחק, יש לומר שיודו לעניין בדיקת חמץ. וכן העלה בפשיטות בס' שערים המצויינים בהלכה (סי' קיא סק"ד), שמתיר לבדוק חמץ על ידי נר חשמלי, וסמך סמיכה בכל כחו על דברי הבית יצחק הנ"ל. ע"ש. וע"ע בשו"ת ירושת פלטה (סי' ו). ע"ש. וכן העלתי להקל בשו"ת יביע אומר ח"ד (תא"ח סי' מ). ע"ש. ושמעתי מפי מגידי אמת שהגאון החזון איש הורה גם כן להתיר בדיקת החמץ בפנס חשמלי. וכן ראיתי הלום בשו"ת רבבות אפרים ח"ג (סי' תקצח), שכתב, ששאל להגאון רבי משה פיינשטיין על זה, והשיב לו שאדרבה פעמים יותר טוב לבדוק בפנס חשמלי, כי אפשר להכניסו למקומות שגור דולק לא יכנס שם. והביא עוד ממה שכתבנו בשו"ת יביע אומר הנ"ל, וכן ממה שכתבנו בספר חזון עובדיה ח"ב (עמוד כד). ע"ש. וע"ע בשו"ת שאילת יצחק ח"ג (סי' מד). ודו"ק".

יחדיו". ואם כן היה שלמה המלך ע"ה יכול לעשות חמץ בירושלים כחמי טבריה, על ידי שהיה חופר במקום אחד שחוט שלו נמשך עד חמי טבריה והיו מים שבאותה חפירה חמין כחמי טבריה ממש, אלא דלא עביד הכי משום עולי רגלים, ואפשר להיות לעתיד כן בירושלים, ולא יחושו לדבר זה שלא יאמרו וכו', דאכשור דרי ולא יאמרו כזאת, על כן הדין דרב חסדא בבשול הפסח ניתן להיאמר.

ובספר מכתבי תורה לאדמו"ר האמרי אמת זצ"ל מגור (מכתב קא) כתב, שהביאו חמי טבריה לירושלים בפלאש"ן טרמוס המחזיקין החום, ובמכתב ק"ב פקפק על זה דהרי כלי שני אינו מבשל, ונצרך לומר כי הפלאש"ן ככלי ראשון הוא, ורחוק הוא, עכ"ד. ושמה יש לומר על פי דברי החיי אדם כי אף שכלי שני אינו מבשל, אבל ביד נכווית בו מבשל, והביאו בכלים שמחזיקין החום כ"כ עד שהיד נכווית בו ובשלו בו הפסח.

ומרן רבינו זי"ע בשו"ת יביע אומר (חלק א חאו"ח סימן יד) כתב: "שוב ראיתי להגאון האדמו"ר מגור במכתבי תורה (סימן קא, קב), בהא דאמרינן בפסחים (מא) פסח שבישלו בחמי טבריה, ורצה להעמיד דברי הברייתא כגון שבישלו בירושלים בחמי טבריה שנשאר חמין בתוך טרמוס. ושוב דחה דאם כן לפי זה צריך לומר דהטרמוס דינו ככלי ראשון, ורחוק הוא לומר כן. ע"ש. וכ"כ בפשיטות בשו"ת אגרות משה (חאו"ח סי' צה) שדין טרמוס ככלי שני. וכ"כ בשו"ת בצל החכמה ח"ב (סי' עד).

ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק טו סימן ו) כתב: "ועצם הקושיא אציין בזה, דיפה כותב לתרצה בספר ברכת ראש על מסכת גזיר בליקוטי מהרא"י שבסוף הספר, שלהכי דקדק רש"י בפסחים שם לפרש בזה"ל: "חמי טבריה מעיינות רותחין", ונראה בבירור שרש"י מכון לתרץ זאת, שלא דווקא כוונת הגמ' מעין טבריא, רק לדוגמא, וכוונת הגמ' מעיינות רותחין, ומביא ראיה לזה מהא דבשבת (מ): גבי מבשל בחמי טבריא בשבת לא פירש רש"י שם מאומה, והיינו מפני דבשם הפשט בחמי טבריא ממש כי מיירי לעניין שבת, אך לעניין פסח שאין באפשרי חמי טבריא ממש, מפרש רש"י מעיינות רותחין.

ז:

"שמא יניח עשר וימצא תשע"

הנחת הפתיתין דין או מנהג בעלמא

כתב הרמ"א (או"ח סימן תלב ס"ב): "נוהגים להניח פתיתין חמץ במקום שימצאם הבדוק כדי שלא יהיה ברכתו לבטלה, ומיהו אם לא

פתיתין והרמז לזה בדברי הגמ' כאן שמא יניח עשר וכו' ע"כ. ובפרי עץ חיים (שער כ"א סוף פ"ח) הביא מהאר"י הקדוש להניח עשרה פתיתין כנגד עשרה כוחות הטומאה ע"כ. ובלקוטי מהר"ח (סי' תל"ב) כתב בשם מעבר יבק להניח ט' פתיתין ע"ש.

וכתב במהר"ם חלאוה (פסחים ד' ז') דמנהג זה "מנהג נשים", דאין הברכה אלא על החיפוש. ורבינו מנוח ציין לדברי הראב"ד (שו"ת תמים דעים סימן כ"ט), "והני דמשהו חמירא בחורין בשעת ביעור מעשה נשים הוא ואין לו שורש, וכדבריו כן הוא, דלא מברכין על מציאת חמץ אלא על בדיקת הבית וביעורו מחמץ, וכיון שבדקו הרי זה קיים מצותו אפילו אם לא מצא שם חמץ".

נתן לא עכב, דדעת כל אדם עם הברכה לבער אם נמצא". ובדרכי משה (שם) כתב: "ומהרי"ב כתב דצריך להניח פתיתין וכן נוהגין". ולכאורה משמע מדברי המהר"ב דמעיקר הדין צריך להניח פתיתין משום שלא תהא ברכתו לבטלה. ולפי זה מה שכתב הרמ"א נוהגים וכו' היינו דנוהגים כשיטת המהר"ב, אולם לא כתב זאת לעיכובא, ואף שלא הניח פתיתין אין חשש ברכה לבטלה, שזו היא המצווה לבדוק חמץ ולחפש אחריו שמא ימצא, ואם לא מצא אין בכך כלום, וכן כתב המשנה ברורה (שם סקי"ג). ובביאור הגר"א משמע דלדעת המהר"ב אם לא ימצא חמץ בבדיקתו יהיה ברכה לבטלה.

ובשער הכולל מביא בשם ספר ברית הלוי למהר"ש אלקבץ דיש להניח דוקא עשרה